

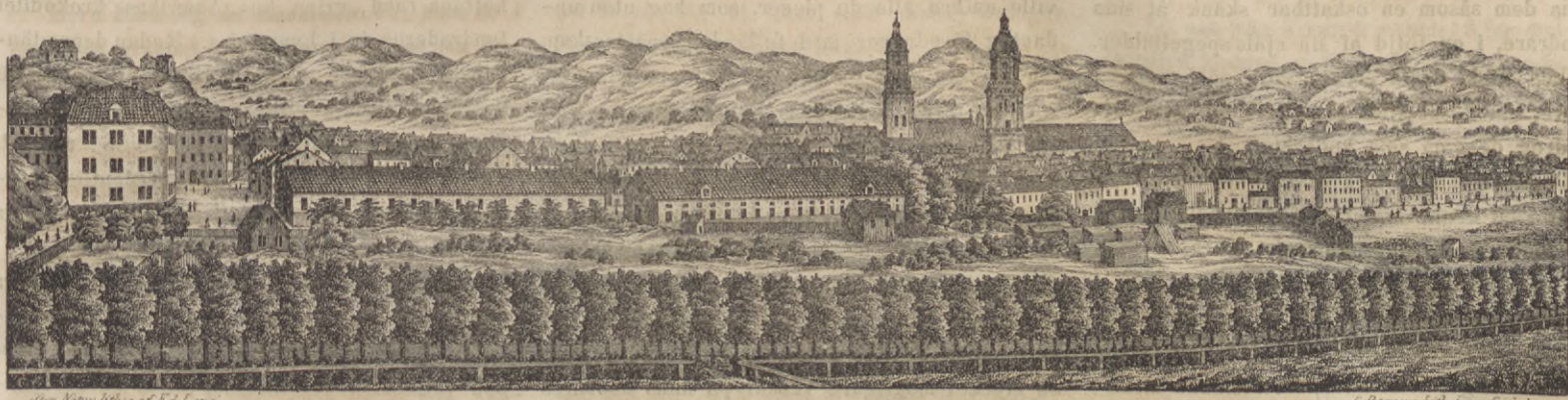
Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Illustrerad Söndagsmagasin.

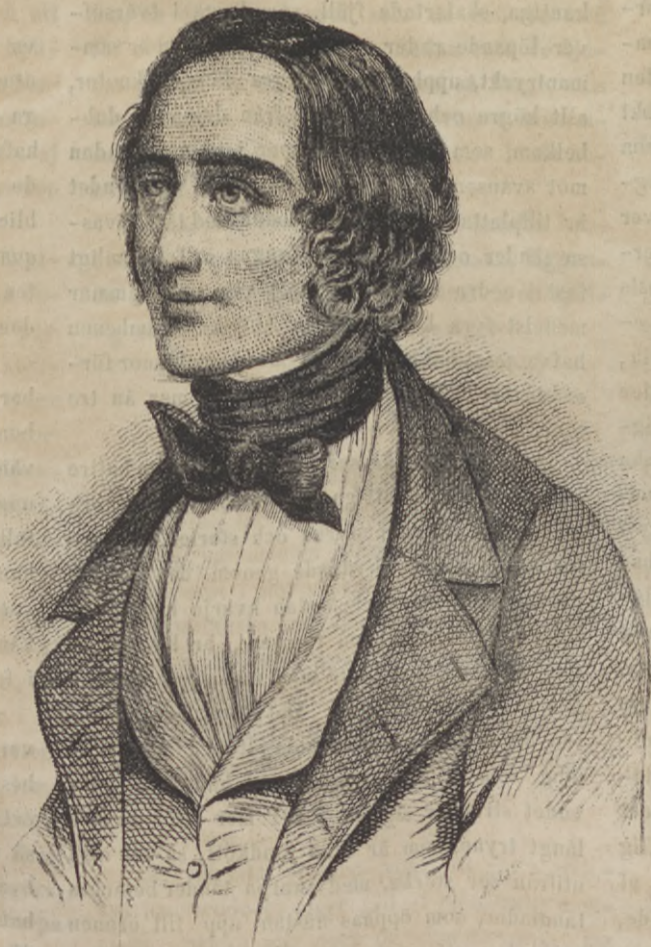

N:o 5.) Utkommer hvarje Söndag kl. 7 f. m. Götheborg d. 29 Juli 1849. Pris för ½ år 2: 24 B:co. (III. årgången.)

Franz Liszt.

Just vid den tid, då Moscheles firade sina största triumfer kom till Paris en svag gosse, ett underbarn, som spelade piano med en färdighet, hvilken uppväckte förvåning. Denna gosse var Liszt, den lille Liszt, såsom man då kallade honom. Han föddes i den ungerska staden Rädning d. 22 Oktober 1811, och här upptäckte hans, sjelft musikaliskt bildade fader snart sin sons underbart musikaliska talang, begynnade derföre på 6:te året dess utbildning och hade nöjet att snart se sina bemödanden krönta med största framgång. Redan på sitt nionde år föredrog gossen offentliga konserter i Es-dur af Ries och en fri fantasie, med sådant bifall, att furst Esterhazy gjorde honom en skänk af 50 dukater och rekommenderade honom till andra magnater. Fadren gick nu med honom till Pressburg. Äfven här väckte gossens prestationer sådan förvåning, att grevarne Amaden och Zapary lofvade ett årligt understöd af 600 floriner under 6 års tid för hans vidare utveckling. Härigenom såg fadren sig i stånd att lemna det ställe han beklädde hos grefve Esterhazy, och med sin son resa till Wien, der han undervisades af Carl Czerry i klaverspelning och af Salieri i partiturläsning och kontrapunkten. Sedan han här sysselsatt sig med studier 18 månader, uppträdde den unge Liszt på en af hans fader föranstaltad koncert med glänsande följd, och till och med den vid denna koncert närvarande Beethoven ytrade på det allvarsammaste sätt, sitt deltagande för den unga talangen. Nu reste fadren med sin son

till Paris, för att i konservatorium låta honom fullt utbilda sig under Cherubinis ledning. Dock denne visade honom tillbaka såsom främling. Emellertid bröt gossens utomordentliga talang sig sjelf väg. Han spelade i Palais royal för hertigen af Orleans; hans genialiska prestationer beundrades allmänt; snart voro de dagens samtalsämne i alla salonger, och så var grunden lagd till hans sedermera omätliga rykte. — Vid höjdan af den af hela Europa beundrade virtuositeten hos den på några år till fullkomlig konstnär mognade ynglingen fe-

Franz Liszt.

lades honom blott ett, blott ett, som kunde föra hans minne till efterverlden: nemligen en egendomlig skola, som kunde bilda epok i konsthistorien. Då kom Thalberg till Paris och gjorde ett sådant intryck, som ingen pianist före honom; ej så att han öfverträffade Liszt, eller var honom lik, utan derigenom, att han fattade den lyckliga idee, att fylla det tomma rummet i midten af klaveret genom figurationer, och detta genom användande af de olegagnade fingrarne, hvarigenom likasom en sång framträdde, hvilken dessa figurationer tjena såsom akompagnemang. När nu Liszt, som då ej uppehöll sig i Paris, hörde talas om Thalbergs segror, fyllde smärta och vrede den eldiga ynglingens bröst. Han skyndade från Genf till Paris; men då Thalberg redan farit derifrån, reste han till Mailand och Koma. Här lemnad åt sig sjelf, öfvertänkte han Thalbergs triumfer, förmädde ej att glömma detta, och tänkte äntligen på att skapa något nytt. Tre år igenom lefde han nu fullkomligt tillbakadraget, och under denna tid framträdde en fullkomlig förändring i Liszts sätt att spela. Han uppfann nya modulationer, förband dem med de af Thalberg upptäckta kombinationer, väckte till lifvet nya ideer genom det otroligaste utförande, som blott kunde lyckas hans gränslösa virtuositet, och bildade sålunda en ny honom allena egen riktning, som ock ställde honom såsom komponist på ryktets högsta spets. Hans etyder gälla såsom det mest lyckade och fulländade, som i det fack någonsin sett dagsljuset. Af deras anläggning, af det fortskriddande valförvandskapliga sammanhang, mellan de enskilda delarne sine emellau.

ser man snart, att den firade tonsättaren hade den afsigt, att utveckla sitt hänryckande spels alla nyupptäckta effekter, alla hemligheter och lemna dem såsom en oskattbar skäuk åt sina beundrare, i en följd af sin själs spegelbilder. Hvilken effekt dessa etyder göra på hvarje åhörare, har Liszt sjelf visat, i det han ofta föredrog dem på sina konserter.

Dock nu några ord öfver Liszts spel. Han spelar med denna materiella och andeliga kraft, som städse är geniets stämpel. Böra vi vidröra enskilda egenskaper, hvilkas gemensamhet frambragt en konstnärshöjd, än hvilken ingen högre kan tänkas? Skola vi analysera denna utomordentliga, stormande, förtrollande mekanik? Skola vi tala om omöjligheter, som synas oöfvervinneliga och som dock med lätthet besegras? För Liszt finnes ingen svårighet, han är herre öfver sitt instrument, han behandlar sitt piano efter behag och de darrande strängarne lyda den lättaste beröring af hans fingrar, såsom trogna slafvar af hans vilja, såsom organer, med hvilkas tillhjälp alla poesiers skatter förverkligas, som eljest lågo döda och sårade i hans bröst. Liszts talang är ingen af dem, som behöfva en kommentar. Man måste höra honom, för att känna hans omätliga värde. Såsom allting stort, segrar han genom sig sjelf. Liszt representerar en hel orkester. Man må höra af honom *ouvertyren* utur "Wilhelm Tell". Få modifikationer undantagna, afpassade efter instrumentets natur och förhöjande effekter, tror man sig verkligen här höra en hel orkester. För att föreställa pukorna har Liszt upfunnit en obegriplig kombination af kromatiska löpningar, hvilka på den djupa basoktaven återgifva på ett illusoriskt sätt pukornas dofva ljud. Blåsinstrumenterna efterhärmar han lika så förvillande med arpeggier på högsta oktaven. Härligast återgifver han duon mellan flöjt och valthorn och violernas *staccato* i *allegro finale*. I sin fantasi utur "Robert" förstår han att så lätt kombinera afgrundsdansens motiv och Bertrams aria, först med nunndansens motiv, sedan med den andra aktens, som vore dessa oerhörda svårigheter blott ett skämt. På det mest genialiska vis föredrager han Beethovens och Mozarts mästerverk. Åhöraren, hänryckt och förtjust af denna underfulla musik, vet ej, hvad han mera skall beundra, kompositionernas herrlighet, eller den unge mästarens själfulla föredrag, som vet att utur strängarne locka så rörande och åter så väldiga toner, för hvarje känsla, för glädjens jubel, för smärtans ljufva klagan, för uttrycket af det upphöjda, våldsamma, storartade, såsom för uttrycket af det milda, goda, försonande. Lika oöfverträfflig är hans "Erlkönig." I sanning, föredraget af detta stycke är mera rörande och gripande, än någonsin en sångare sungit, och här visar sig mer än annorstädes, hvilken rikedom af känsla måste ligga i denna virtuoses bröst, som

förstår att aflocka strängarne sådana toner och ögonen så gladt vemodiga tårar.

Dock det skulle föra oss förlängt, om vi ville anföra alla de piecer, som han utan undantag föredrager med fulländadt mästerskap, om vi ville göra en skildring af alla triumfer, som han firat i Europas hufvudstäder. — Vi må nu till slut kasta en blick på Liszts person. Redan hans yttre intager oss för honom. Hans verkligen ädla ansigtsbildning, hans ögons svärmiska blick, det konstlöst nedfallande blonda håret, dertill en smärt, välbildad kropp, detta allt gör honom till en manlig skönhet, som under hans spel ännu mera förhöjes och så mycket mäktigare verkar på hans åhörars hjertan, då hvarje hans min är en trogen spegelbild af hans känslor. Räknar man nu dertill hans ädla sinne, hans i sanning fursteliga skänker till välgörenhetsanstalter och till ädla ändamål i synnerhet, så kan det ej längre vara oss en gåta, att Liszt tillvunnit sig så glänsande segrar och nyligen i Berlin blifvit upptagen på ett sätt, som förut ingen konstnär.

Krokodiljagten.

Det gifvas ord, som man ej skrifer utan afsky. Så är det mig till mods vid orden, padda, orm, flodhäst, krokodil. Det är som såge jag något klebbigt, som hängde fast vid mig.

Dessa amfibiers kropp är betäckt med fyrkantiga, skalartade fjäll, som ligga i tvärsöfver löpande rader. Mot svansen, som är sammantryckt, upphöja sig några längre knotor, allt högre och högre, och från dessa en dubbelkam, som slutligen utlöper i en enkel sådan mot svansens eller stjertens spets. Hufvudet är tillplattadt, käftarne försedda med täta, hvasa tänder och den korta tungan är fullkomligt fast i nedra käften. Djuret går och simmar medelst fyra korta ben, af hvilka frambenen hafva fem, bakbenen fyra med simhinnor för enade tår. På hvarje fot är ej mer än tre klor.

Såsom man här ser, äro krokodilerna bättre utrustade än de öfriga reptilierna och öfverträffa dem äfven i styrka och storlek, och äro för öfrigt bättre skyddade genom det fjälliga pansar, som betäcker nästan hvarje kroppsdel. Huden, synnerligen på ryggen, är betäckt af små sköldar, som blott med möda genomträngas af en musköttkula. Det stora, öfver hjesan breda hufvudet, är belagdt med en betäckning, som är öfverdragen med hud, och hufvudet sträcker sig ut i ett mer eller mindre långt tryne, som är utan tandkött, så att man utifrån ser starka, med skarpa tänder betäckta tandlådor, som öppnas nästan upp till öronen och visa ett gap, som liknar en ugn. Den yttre ändan af öfre käften är försedd med en rund, svartgrå, svampartad massa. Rörlig är

blott den nedra käften; men under det de spetsiga tänderna med sin yttersta ända hos kontinentens krokodiler framskjuta öfver den öfra käftens rand, gripa hos Amerikas krokodiler tandraderna in i hvarandra. Redan denna tändernas form och rörelse gifver tillkänna, att dessa oerhörda reptilier på sin höjd kunna sönderrifva och sönderkrossa sitt byte, men att det faller dem svårt före, att ordentligt tugga detsamma. I detta fall likna de de öfriga reptilierna, att de måste sluka sitt rof helt.

Der se vi krokodilen hålla sitt fjälliga tryne utur vattnet invid stranden. Såsom amfibisk Sybarit njuter han på samma tid luftens och vattnets vederquickelse; han badar i båda elementerna. Han har dubbla fröjder och dubbla förhoppningar. Öfverallt erbjuder sig för honom säker tillfredsställelse för hans rofgrighet, och att det står väl till med hans matsmältning syas deraf, att han slukar det ena offret efter det andra.

Förskräckelse beherrsakar stranden, när krokodilen har mest fasta länge, och man vet, att alla krypande varelser äro listigare, än de äro modiga och starka.

Floden är häftig i midten; dess bädd är djup och innevägarne dväljas ej gerna der, ty det gör dem möda att motstå strömsättningen, och, huru kraftiga de än äro, finna de intet nöje i att kämpa mot vågorna. Därföre finner man krokodilen sällan midt i floderna, och blott då, när han lurar på ett byte, händer det att han med sin rygg vidrör kölen af någon båt.

Några af dessa käcka amfibier äro djerfva nog att med ett enda språng kasta sig upp utur vattnet och med båda framtassarne hänga sig fast i kanten af en båt; men skepparne hafva blifvit kloka genom erfarenheten, så att de alltid hafva en yxa i beredskap. I ögonblicket tumlar krokodilen tillbaka i vattnet, quarlemnar den ena eller båda fötterna i båten, lemnande efter sig en blodig fåra i floden.

Om krokodilen åter, undvikande ett anfall, har uppnått den motsatta stranden, så ser man honom med öppna ögon och uppspärradt gap vända hufvudet åt höger och venster, för att uppspana ett djur eller en menniska att anfälla. Har detta lyckats honom, så ändrar han kampen ej på torr mark, utan i floden. Der i vattnets djup förmår ingen lefvande varelse att kämpa med honom; der njuter han sin lycka i fullt mått.

Krokodilen älskar ej en kamp, som är långvarig; men han har tålmod att vänta och beslutsamhet att försäkra sig om en tillflygtsort mot faran. Detta rofgriga djur må aldrig så mycket hafva ätit sig mätt, så blifver dock hvarje byte, som han öfverraskar i sömnen, hans rof. Af sin styrka gör han först bruk, då han nödgas försvara sig. Då blifver hans rörelser raska, eldiga, och besitter han ej en ödla snabbhet, kastar han sig dock omkring

med ett enda slag af sin stjert och skjuter som en blix på sin angripare, som lurade på honom bakifrån.

Huru bära sig de menniskor åt, som bo i flodernas grannskap och som ofta se sig hotade, för att bekämpa detta rofgriga djur på ett fält, som för detsamma är det fördelaktigare? Man binder benen tillsammans på ett djur och fäster ett långt tåg i dess svans. Denna lockbeta utlägges om natten i grannskapet af det ställe, der man vet att krokodilen vanligen uppehåller sig. Så snart denne vid solens första strålar inandas den milda morgonluften, upptäcker han, i det han girigt ser sig om efter frukost, det på honom väntande bytet och smyger sig på detsamma. Jägaren, som ligger bakom någon buske eller något berg, drager nu, medelst tåget, allt närmare till sig det såsom agn tjänande djuret, och krokodilen, som förföljer sitt byte, följer efter äfven på torra marken. Efter denna manöver och då krokodilen, som ser sig borden i sin väntan, kommit längre upp på det torra, der han rör sig mindre lätt än i vattnet och i sumpiga trakter, angripes han af andra jägare, som ligga i bakhåll, under högljudda skri och med spjut, som inskåres på sårbara ställen af hans kropp, och med ett slags kluppa, besatt med skarpa spetsar, som man håller emot honom och hvar på han biter sig blodig.

Det låter sig lätt tänka, att det ofta bliver en ganska hård kamp med en motståndare af krokodilens ofantliga styrka, och att ej alla de anfallande återvända till sina hyddor. I denna sednare händelse uppstår en blodig hämd, ty se Indianerna en af sina kamrater i färens eller dödens armar, låta de ej odjuret för intet hafva blifvit herre öfver den första segren.

Man ser nu med hvilken ifver och djerfhet de anfallande gå till väga och hvilka besynnerliga rörelser äfven motståndaren gör. Alla spjut stöta till på en gång, tjugu klubbor spela såsom en trumvirvel och tjugu skarpa spetsar söka att nå krokodilens ögon. Men spjuten halka på djurets hårda fjällpansar och en lätt rörelse af detsamma tillintetgör deras bemödanden, som söka beröfva honom synen. På ena sidan skri af raseri, på den andra ett vildt frustande; här hopp om triumf, der fruktan att duka under! Och när det uppretade djurets blod börjar rinna, då det inser, att det uttömmar sina krafter i en olika kamp och ej kan undkomma den barriere af spjut, som tillstänger dess återtåg, så lemna det sig, likasom med resignation åt döden, men vill först hafva ett offer, och detta skall äfven lyckas. Ännu hultar man med klubborna, ännu sticker man härs och tvärs med de skarpa lansarne; den blodiga jorden är vidt och bredt om kring uppkastad; krokodilens skarpa tänder hafva bitit sig slöa; dess hufvud är blodrött; han

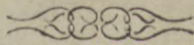
tyckes uppgifva kampen, rör sig ej mera, tillsluter ögonen. Nu framkomma segrarne, för att mäta den öfvervunna fiendens storlek, för att fröjda sig åt hans sista dödsryckningar. Men plötsligt springer liket upp, fattar en jägare i benet, så att han under smärtans skri störtar till marken; hastigt öppnar sig odjurets gap, han griper sin motståndare om halsen och krossar den. Förgäfves söka Indianerna att undanrycka krokodilen hans offer, förgäfves uppbjuda de hela sin kraft för att rädda den olycklige. Två kroppar måste ligga på valplatsen, söndersargade, stympade, det var detta krokodilen ville innan han utandades sitt lif. Och dock äro dessa djur i Amerika oändligt mindre grymma och mindre starka, än de i Indien och Afrika. De äro ej heller så stora och bekrigas af de vilda folkslagen mindre hetsigt och grymt, än hvad fallet är i Angola, Gambia, hos Kaffererna, på Molucherna och i nästan hela Hindostan.

Negrerna vid Senegal, som gerna äta krokodilkött, uppsöka dessa fruktansvärda amfibier i nästan alla uttorkade sumpar, der de knappast hafva vatten nog, för att lefva derstädes. De gå odjuret oförskräckt på lifvet med venstra armen omgifven af tjockt läder, söka att med sina lansar först utstöta hans ögon och att sedan sätta ett skarpt jern mellan båda häftarne, så att krokodilen ej får dessa igen. Sedan hålla de hans hufvud så länge under vatten, tills han slutligen quäfvos.

Egyptierna gräfvä, för att fånga krokodilen, en djup, bred graf, som de betäcka med löf och beströ med sand. Sedan reta de djuret genom skriande och oväsen så länge, tills han beträder fallgropen och störtar i densamma, hvarefter de döda honom, eller binda honom med starka nät.

Vildarne i Florida skola ofta anfalla krokodilerna, som belägra deras enstaka, liggande hus, på det sätt, att de medhafva en spetsig stake, som de nedköra i svalget.

(Slut härnäst.)

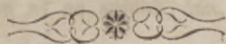
Fin korrespondens.

En viss, för sitt bestialiska utseende känd prest, S. var anställd såsom adjunkt i prostens Es pastorat i Bohus län. Såsom stark vän af den schartauska fraktionen inom kyrkan, yrkade vår S. på begagnande af Schartaus katekes vid nattvardsbarnens undervisning. Prosten häröfver missnöjd, tillsäger S. att i detta hänseende gifva med sig, hvar på S. skriftligen svarar:

Hr Prost.

Jag vill låta prosten veta, att jag i andeligt hänseende ej tager råd af en naturlig menniska. Skicka mig dock de skinnbyxor, jag glömde på prostgården.

S—m.

Sachsiska Schweiz.

(Forts. o. sl. fr. föreg. N:r.)

$\frac{5}{8}$ mil från Königstein och $3\frac{3}{4}$ mil från Dresden komma vi till småstaden Schandau med 2000 innevånare och ett bad, som eger god helande kraft, ehuru det sällan besökes af mera än 60—70 badgäster. Härifrån gör man vanligen utfart till "der Kuhstall," men vi resa vidare utefter Königsnase, en klippa, som är märkvärdigt lik Fredrik August den Rättvise, och förbi Hrenskretsen och stiger ur i Tetschen, för att taga i ögonsigte denna vackra, regelmässigt byggda, i Böhmen belägna, 2000 innevånare rika stad.

På en 140 fot hög klippa prunkar storartadt det 40 fönster breda slottet. Kyrkan erinrar om Peterskyrkan i Rom och är till största delen huggen i klippan. På torget står Loretokapellet. Till slottsberget leder en 936 fot lång uppväg, som är prydd med bildstoder; på slottsgården springa vattenkonster, dit vatten uppföras 156 fot högt; dessutom befinner sig här en 200 fot djup brunn. Slottsträdgården är högst smakfullt anlagd. I slottet finnes ett rikt bibliotek, en stor samling af vapen, målningar och mynt. Öfverallt ser man tillräckligt den här boende egarens, Grefvens af Thurn, rikedom och smak. Ifrån många punkter har man här den herrligaste utsigt, synnerligen öfver quarnen, som drifves af Ruksnitz, och Tetschnerskogarne på andra sidan Elbe, öfver hvilka snöbergen uppskjuta. Såsom handelsplats vid Elbe i Böhmen är staden ganska liflig, och hade förr äfven en krikisk märkvärdighet, i det den gälde såsom nyckeln till Böhmen, lika som Königstein betraktades såsom nyckeln till Sachsen.

Då vi hafva för afsigt, att vidare fortsätta vår färd uppåt Elben, begagna vi det återvändande ångfartyget, för att fara tillbaka till Hrenskretsen och derifrån bestiga Prebischthor. Genom dalen Komnitz, förbi de mellan klipporna belägna quarnarne och husen, klättra vi upp för de allt brantare gångstigarne, som genom uthuggna trappsteg blifvit bequämare för fotgängaren, och komma efter $4\frac{1}{2}$ timmas vandring, förbi Prebischgrottan, till det sista utsprånget af ett smalt klippberg, som är så genombrutet, att en vid ändan befintlig pelare stöder en tjock stenhäll af 48 lots längd och 40 fots bredd. Denna bildar Prebischthor, som skjuter fram flera hundra fot öfver Thor-, Biel- och Prebischgründe. "Das Thor" är 66 fot högt och 98 fot bredt; på ena sidan om detsamma finnes värds huset, på den andra äro anbragta bord och bänkar, der man i lugn kan njuta af den herrliga utsigten åt Böhmen. Vid de lodräta klippväggarne äro öfver allt anbragta ledstänger, för säkerhets skull, såsom öfverhufvud furst Clary, till hvars besittningar detta ställe hör, med uppoffringar har sört för dess försköning.

Ännu skönare än utsigten genom Prebischthor är den från täckstenen af detsamma, hvarifrån man äfven ser Prebischkegel, hvilken bildar en af de mest storartade utsigter i hela nejden. Vid första anblicken märker man, att en oerhörd af eld verkad jordrevolution har fordrats, för att uppkasta dessa klippmassor och kasta dem på sådant groteskt vis på och bredvid hvarandra. Man kan till och med igenkänna den utbrända kratern, som en gång bildade medelpunkten för dessa storartade förödelse.

Fortgående på bergskedjan till vänster, kommer man till skogssträckan, som år 1842 ödelades genom en oerhörd brand. I midten af densamma ligger den så kallade Wasserschenke, en klippgrupp, i hvars grannskap finnes en källa, som uppfriskar och stärker den trötta vandraren, så att han med ny kraft kan bestiga vinterberget.

Det stora vinterberget är en af huvudpunkterna och därför ett af de mest besökta ställen i hela sachsiska Schweiz, såsom det ock efter snöberget är det högsta. Ifrån sidan af Prebischthor är det lätt och bequämt att bestiga, under det att detsamma på den andra är ganska brant. Ofvan på spetsen är anlagdt ett värdshus, som mycket begagnas af resande, för att se solen gå upp här. Men

Prebischthor.

äfven om man ej har tid att förskaffa sig denna njutning, erbjuder den herrliga utsigten en riklig lön för uppstigandets möda, ty man ser härifrån största delen af sachsiska Schweiz, igenkänner det höga Rad i Riesengebirge, Milleschauer eller Donnersberg på andra sidan Aussig, "den Biliner Stein," Nollendorferkapellet, och efter anblicken af förödelsen, som

erbjudes oss i Prebischerthor, gör det ögat godt, att här utom naturens hemska verkningar, äfven se dess rikedom i skog och på äng, i rika sädesfält och fiskrika vatten. Den högsta naturliga punkten bilda femkantiga basaltpelare, som man dock ej kan bestiga. Den högsta af konsten bildade punkt är tornet på vinterbergets värdshus, hvarifrån man med en

Herniskretschen.

Värdshuset på vinterberget.

god kikare skulle kunna se Schnechoppe, om det ej bortskymdes af Nesselberg.

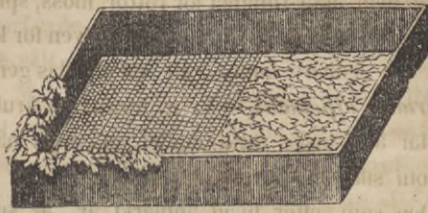

Silkesodling.

(Forts. fr. N:o 7 i 2:dra qv.)

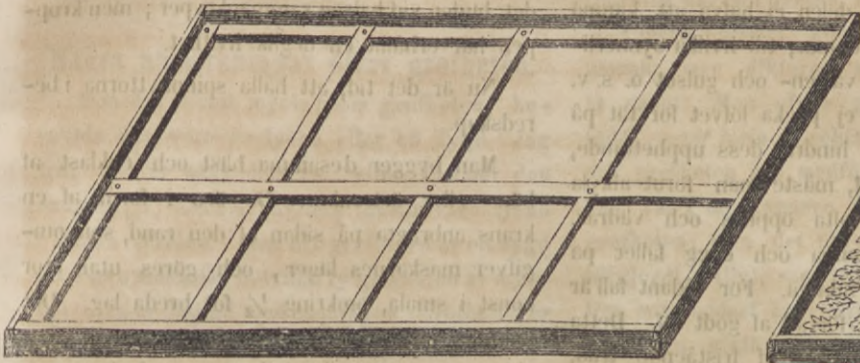
Lika stor sorgfällighet bör dernäst användas på maskarnes underhåll. För unga maskar tager man nyligen plockadt löf och skär detsamma blott några gånger om i större stycken. Då tages den första lådan ner från ställningen och sättes i grannskapet af fönstret. Man strör här det sönderskurna löfvet i de öppna lemnade gångarne, så att det uppfyller desamma

En låda förrän hon öfverspänns med lärft.

nat utveckla sig. De skulle annars vara hinderliga och besvärliga.

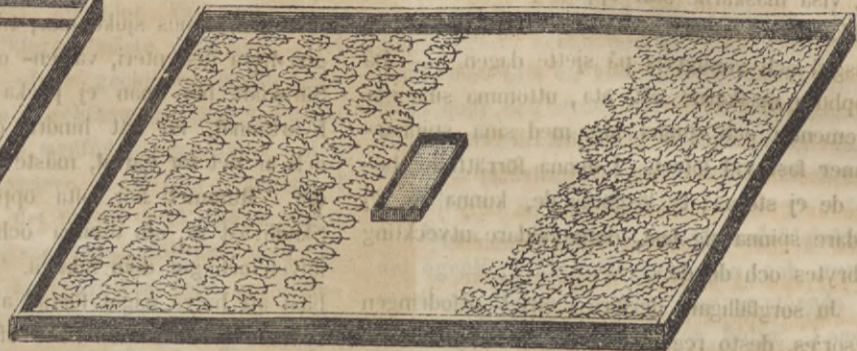
Under det maskarne tillväxa belägger man, fortfarande hvar sjette timma, efter behof med löf och ställer så lådan på ställningen, som efter rummets höjd kan hafva sex å sju bottnar af halfannan fots mellanstånd, att den ännu obesatta delen står bortvänd från ljuset. Då komma maskarne, för hvilka ljuset är oangenämt, och fylla densamma af sig sjelfva. En sådan omväxlande omvändning befordrar

En ägglåda.

och maskarne genast kunna vända sig till den friska födan. Efter någon tid och då maskarne blifvit sittande på det gamla löfvet, strör man friskt, ungt löf på detta.

Efter hvarje sex timmar gifver man dem ånye föda, beströr nu hela ytan på lika sätt, och tillser förnämligast, att maskarne ej samla sig i klumpar.

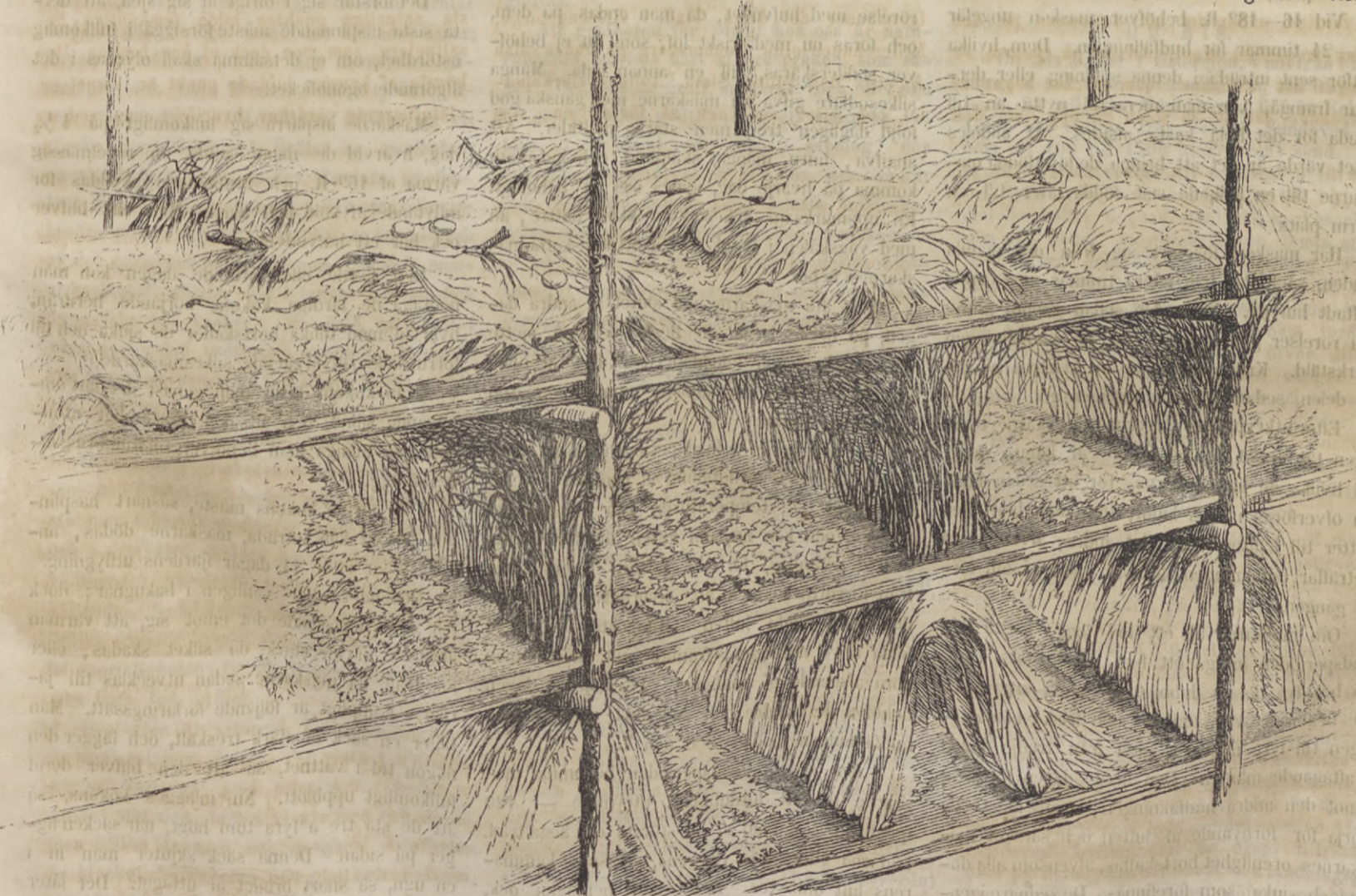
En större låda med en mindre för äggen.

Följande dagen börjar man tidigt med att åter gifva maskarne föda och bringar de nyfödda på samma sätt upp i lådorna. Dessa betecknas med B jemte dato, om de förra hetta A, och de för följande dagen med C.

Med tredje dagens maskar kan man med fog afsluta affären och utan skada nedgräfvade få ägg, utur hvilka inga maskar hafva kun-

öfverhufvud maskarnes likmäßiga fördelning.

Rammlow är med rätt emot allt för stark värma under första perioden, likasom mot förmycken föda. Han anför utur egen erfarenhet, att maskarne ganska väl utvecklats om natten vid 4° och om dagen vid 8-10° R. Samma silkesodlare uttalar sig ock emot fjäsk beträffande användandet af fuktigt eller torrt

Inrättningen af en spinnhydda.

löf, synnerligen under maskarnes sednaste period, och erfarenheten har lemnat tillräckliga bevis, att det är ett förgäfves och vid en vidsträcktare odling alldeles utförbart arbete, om man försökte att torka allt löfvet. Ju mera maskarne hafva utvecklats sig, desto mindre behöfver man bekymra sig med sådan beredning af löfvet.

Vid annalkandet af den första hudfällningen, omkring den fjärde eller femte dagen af deras lif, visa maskarne stor appetit, under det att tillika den brunaktiga färgen öfvergår till en ljusgrå och vanligtvis på sjette dagen. — Då upphöra maskarne att äta, uttömma sina exkrementer och spinna sig med sina spinnorganer fast vid löfvet. I denna förrättning böra de ej störas; ty lösgöras de, kunna de ej vidare spinna sig fast, deras vidare utveckling afbrytes och de dö.

Ju sorgfälligare derföre i öfrigt utfodringen besörjes, desto regelmässigare blifver och hudfällningen, ock om ett antal maskar blifver kvar, under det att de andra genomgå denna förvandling, så kan man gifva de förra föda ännu en eller två gånger. Skulle de första hafva trädt utur detta stadium, under det att de andra ännu behöfva föda, då måste man genast belägga korgen med löf och derigenom skilja de färdiga från de öfriga. De förra plägar man kalla löpare, de sednare spets-hufvuden.

Vid 46—48° R. behöfver masken ungefär 20—24 timmar för hudfällningen. Dem, hvilka alltför sent inträda i denna ställning eller derutur framgå, kan man mera till nytta än till skada för det hela kasta af sidan. Af alldeles intet värde är det att bringa de förstfödda maskarne till en kall, de sist födda åter till en varm plats.

Har masken lösgjort sig från den gamla huden, så hvilar han några timmar med upplyftadt hufvud. Visar den sedan genom muntra rörelser god appetit, så är hudfällningen verkställd. Kroppsfärgen är nu klarhvit på öfriga delen, sedan grå och slutligen gul.

Efter utkrypandet gifver man maskarne, temligen tät, friskt löf, bestående af längre skott, på hvilka de kunna krypa, för att sedan kunna öfverföras i rena lådor, som man blott besätter till hälften. Allt det andra, äfven hvad beträffar beteckningen, förnyar man såsom förra gången.

Om maskarne af ett lod ägg i första lefnadsperioden intaga ett fem kvadrattums rum, så behöfva de nu dubbelt så stort utrymme. De bekomma veka quistar och friska blad dagligen till fyra måltider, men från tredje dagen i aftagande mängd. Den fjärde dagen för dem emot den andra hudfällningen; man måste då sörja för förnyande af luften och särskilt maskarnes orenlighet bortskaffas, äfvensom alla döda och sjuka, som förefinnas. De sednare igenkännas på den gula, genomskinliga huden och en gul, på andra maskar dödligt verkande saft,

som framsipprar utur deras kropp. Desslikes måste man akta rummet för rottor, möss, spindlar, myror och andra dylika djur, äfven för kattor. De sednare kunna rätt väl afhållas genom *Valeriana officinalis*, som man sätter i krukor.

Här är kanske rätta stället, att säga några ord om silkesmaskarnes sjukdomar.

Den som, efter hvad anmärkt är, är sorgfällig i valet af ägg och som vinlägger sig om sund föda, renlighet, torrt läge och frisk luft, den skall till största delen ej hafva att kämpa med maskarnes sjukdomar, till hvilka synnerligen höra dissenteri, vatten- och gulsot o. s. v. Särskildt bör man ej packa löfvet för tät på hvarannat, för att hindra dess upphettande, och är det för varmt, måste man förut afkyla det. Rummet bör ofta öppnas och vädras. Skadlicast är, om dimma och dagg faller på löfven och gör dem fuktiga. För sådant fall är bäst att hafva något förråd af godt löf. Detta sednare erhåller man bäst af fristående träd, såsom sagdt är, af granar, som ej vuxit för tät inåt och utan sol.

Skulle åter, sådan försigtighet, oaktadt sjukdomar likväl utbryta bland maskarne, så blifver ingenting annat öfrigt, än att skaffa de döda och sjuka ur vägen så fort som möjligt.

I tredje lefnadsperioden behöfva maskarne mer än dubbelt utrymme och 47—48° värma. De äro vakna, så snart de göra en vågformig rörelse med hufvudet, då man andas på dem, och föras nu med friskt löf, som nu ej behöfver sönderskäras, till en annan låda. Många silkesodlare gifva nu maskarne med ganska god följd dagligen tre, men starka måltider. Att angifva, huru många skålpund och lod, som komma på hvarje dag, synes oss ej behöfligt. En uppmärksam silkesodlare skall bättre, än med vågskålen i hand, förstå att uppskatta maskarnes behof.

Mest äta maskarne vid slutet af andra dagen, på fjärde hvila de flesta och på sjette fullända de denna lefnadsperiod. Det är nödvändigt att tid efter annan öppna kammaren och förnya luften.

För den fjärde lefnadsperioden önska maskarne ännu en fördubbling af rummet — 50 kvadratfot —; temperaturen kan vara något ringare, och kan nu, om luften är för fuktig, en eld antändas, för att bevara lägerställena från förruttelse och att öfverhufvud aflägsna den förderfvade luften. Risquistar och blad bilda änyo näringen; framför allt måste man göra afseende på renlighet. Från fjärde dagen behöfva de mindre och begynna och fullända hudfällningen mellan d. 6 och 7.

I den sista lefnadsperioden bekomma maskarne på ett fördubbladt utrymme — 120 kvadratfot — blad af de största och äldsta träd. Lådorna göras alla väl rena, likasom kammarens luft ombytes. Detta sker nemligen ock, sedan ända tills sjette dagen maskarne hafva bekommit mer föda, och gör man dervid väl,

att alltid gifva en del friska blad och så snart dessa börja att skämmas, genast företaga reningen; den är då vida lättare att besörja.

Med 40:de eller 44:te dagen hafva maskarne vid en längd af 2—3½ tum uppnått sin fulla utbildning, de krypa då, utan att äta, omkring på bladen och räcka halsen i höjden, såsom sökte de något. Deras kropp visar, sedd mot ljuset, en mogen drufvas genomskinlighet och ringarne på kroppen indraga sig, under det huden vid halsen sammankryper; men kroppen har erhållit en deglik hvithet.

Nu är det tid, att hålla spinnhyttorna i beredskap.

Man bygger desamma bäst och enklast af bön- eller ärtrankor. De äro i form af en krans anbragta på sidan af den rand, som omgifver maskarnes läger, och göres utan stor konst i smala, omkring ½ fot breda lag. Det kommer hufvudsakligen derpå an, att göra maskarnes uppstigande i hyttorna så lätt som möjligt och att erbjuda dem rätt många, hvarken förstora eller för små mellanrum. Lägger man de gröna löfgrenarne eller det torkade riset på randen af maskarnes läger, i början blott lågt ner, så kommer man genom en smånigom skeende påläggning ända till det deruppöfver befintliga korglagret till lagoma och passande spinnhyttor.

Det förstår sig i öfrigt af sig sjelf, att detta sista inspinnande måste försiggå i fullkomlig ostördhet, om ej detsamma skall olyckas i det afgörande ögonblicket.

Maskarne inspärta sig fullkomligt på 4½ dag, hvarvid de måste njuta en regelmässig värma af 46° R. och åtminstone skyddas för inflytande af köld och bläst. Ren luft blifver ock här ett hufvudvillkor.

Den fjärde eller åttonde dagen kan man nedtaga de färdiga kokons börjande nerifrån, hvarvid man tillika bortskaffar de sjuka och till förruttelse öfvergående silkesmaskarne.

Ifrån kokons löser man genast det lätt omgifvande silket, och utsöker fullkomligt utbildade, så många man behöfver, till frambringande af ägg.

I de öfrige kokons måste, såsnart hasplingen genast kan inträda, maskarne dödas, annars följer efter 44 dagar fjärlens utflygning.

Dödandet sker vanligen i bakugnar; dock har detta förfarande det emot sig, att värman antingen är för stark, då silket skadas, eller för svag, då maskarne sedan utvecklas till fjärlilar. Lämpligt är följande förfaringssätt. Man tager en säck af stark treskäft, och lägger den någon tid i vattnet, så att den blifver deraf fullkomligt uppblött. Nu inlägges kokons, så att de stå tre à fyra tum högt, när säcken ligger på sidan. Denna säck skjuter man in i en ugn, så snart brödet är uttaget. Der låter man den vara, tills han är fullkomligen torr, då man utställer innehålltet för solens värma.

Det är nu nyttigt, att så snart som möjligt företaga afhasplingen.

Till denna operation hafva vi velat följa silkesodlaren. Är hans bedrivande af saken ej omfattande, så kunna vi, såsom redan antydts, ej råda honom till afhasplingen på egen hand, utan måste hänvisa honom till större hasplings anstalter. Blott om han gör detta, är det möjligt, att af det inländska silket draga den fördel, man åsyftar.

Några anmärkningar öfver grofheten.

Man har stridt mycket om grofheten, hurvida den vore en lycka eller en dygd. Jag tror den är båda delarne, eller fastmer den enda dygd, som bringar dess innehafvare lycka i denna världen. Men att grofheten är en dygd må ingen människa betvifla; ty grofheten är mycket nära beslägtad med sanningen. Grofheten är sanningen i bulldansdrägt. Den är ett slags uppriktighet, men en uppriktighet, som icke fått någon uppfostran. Ju mindre människan träder utom naturen, desto mera befinner hon sig i grofhetens tillstånd. Endast genom förfinadt lefnadssätt, genom tilltagande kultur, tagar grofheten af. Uti de homeriska och andra äldre dikter finner man de mest afgörande grofheter.

Örfilen är grofhetens språk. Gormaz örfilar Cids fader; drottning Elisabeth örfilar med sin jungfruliga hand den älskade Essex; deyen af Algier örfilar den fransyska gesandten och Lola Montez örfilar tyska polisen. Sannerligen, till örfilarne knyter sig ett stycke världshistoria! Örfilen är grofhetens egentliga manifestation, den absoluta grofhetens bemödande att komma i den innerligaste beröring med objektet. Örfilen är ett uttryck af det gemensamma språk, som förbandt människoslägtet, förrän det i landet Sinear fick bygnadslustiga tankar. En örfile är ännu i våra dagar det tydligaste språket. Det gifves personer, som icke tala något annat språk, och det gifves människor, som tyvärr icke förstå något annat språk.

Örfilen är i grofheten detsamma som kysssen är i kärleken; endast med den skillnad, att man i kärleken börjar med en len kyss och i grofheten med en kraftig örfile. Men ju våldsammare grofheten i vår värld är i förhållande till kärleken, desto mer värde har örfilen framför kyssen för dem, som uppskatta uppriktigheten; ty det gifves Judaskyssar, men inga Judasörfilar.

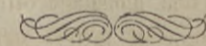
Grofheten är naturens dotter; höfligheten är upplysningens dotter. Vi vinna i höflighet genom omgänge med människor. I det vi gnidas mot dem, blifva vi glattare och finare, men tillika tunnare och svagare. Grofheten är blocket, höfligheten den glattande hyfveln, som far öfver de råa sederna och ofta griper sedligheten med sig. Intet folk som har

lemnat naturtillståndet, kan vända dit tillbaka. Ringen konstnär i hela världen kan af den svarfvade, fint polerade automaten åter göra ett rätt, naturligt block.

Men icke alla människor hafva mottaglighet för polituren, och det gifves människor, som aldrig tråda fullkomligt ur grofhetstillståndet. Ja mången människa är af naturen så grof, att hon blifver löjlig, när hon vill vara höflig, likasom björnen först då blir tokrolig, när han dansar, eller gör komplimenter.

Cicero säger: konsulerna kan man utnämna; men diktaren måste vara född. Det är sant. Men afven grobianerna måste vara född, — på latin "Grobianus nascitur." Poësin och grofheten äro medfödda egenskaper. Man kan väl i de mognare åren lura mycket till grofheten; men det blifver dock endast något tillgjordt, ytligt, som icke införlifvas med oss. Den som endast är ytligt grof blifver ögonblickligen glatt, så fort han kommer i beröring med världen, likasom tvenne filar blifva glatta, när de rifvas mot hvarann. Men den som till det inre är grof; den som bär grofheten så som sin första kärlek djupt i hjertat, den skall hela världen icke kunna göra glatt, och när tvenne verkligt grofva människor komma i beröring, blifva de endast grofvare, likasom tvenne grofva säckar vid ständig ömsesidig beröring, rifva hvarandra upp utan att glättas.

All grofheten för öfrigt hos oss är naturaliserad, bevisas bäst af ordspråken, som säga: "Det som är groft, är starkt!" och "Det som är groft, håller godt." Men ett ordspråk, vet man, är ett sant ord. Och i sanning! den fina strängen ger väl en hög ton, men han blir ock förstämnd genom den minsta luftförändring och springer lätt, när han beröras af öfsvad hand. Ett groft streck är deremot icke känsligt för temperaturväxling och den klumpigaste hand blifver lättare sårad af det äu tvärtom.

Besök på Japan.

Denna öriska grupp under namn af kejsardöme, vid östra kusten af Asien, består af de större öarne Nipon, Nifu, Sikolf och Kinsiu, Jesso, Tarrakai, Arzotisbo och de kuriliskt-japanska öarne, omfattar 12,569 kvadratkilometer och räknar 30 millioner innevånare. Japanesarna äro en blandning af Mongoler och Malaier och indelade i åtta klasser, dock utan kasttvång. De äro ej stora, men välbygda och kraftiga, stolta, tappra, måttliga, arbetsamma, ganska renliga, vettgiriga, men derjemte hårda och hämndfulla. De hafva sitt eget språk och sin särskilda skrift och två lerskande religioner, Sinto eller Sinsiu-religionen, hvilken tillbeder flera gudomligheter, (Kami eller Sin) och lärer en fortvaro efter döden. Till densamma bekänner sig kejsaren. Den andra re-

ligionen är Buddha. Kristendomen, som i 16 århundradet gjorde stora framsteg i Japan, förföljdes i 17 seklet, med stor hårdhet, sedan hvilken tid Japan blifvit ett helt och hållet otillgängligt rike. Ty alla Europeer, med undantag af Holländare, som ega några handelsförmåner, äro helt och hållet uteslutna från att besöka landet. Holländarne bedriva handeln med tre skepp, som de årligen får utsända, och får handeln med utlandet blott drifves öfver Nangasaki.

I spelsen för staten står kejsaren, hvars släkt regerar sedan 600 år före Christi födelse, men som nu knappast har en skugga af magt kvar och strängt bevakas i sitt residens Miako. Öfverfältherren, Scogan eller Kubo, har den egentliga magten sedan 12 århundradet.

Japan sönderfaller i två hufvudafdelningar, det egentliga kejsardömet Japan och guvernemangets Matsmai. Riket har en stående här af 120,000 man, men ingen flotta. Landets hufvudstad är Jeddo.

Det är naturligt, att detta sköna och fruktbara rike måste vara föremål för utländningens uppmärksamhet. Man skulle gerna vilja ingå handelsförbindelser med dem. Men hittills hafva alla försök felslagit, så t. ex. Fransmannens, så ett som gjordes af några fredliga hvalfiskare, som seglade under befäl af den amerikanska kaptenen Cooper, i april år 1845.

Ön Als.

Ön Als ligger i Östersjön, 4 mil från Flensburg, 2 mil från Apenrade, 2 1/2 mil från Faaberg, 27 mil från Köpenhamn, 6 från Eckernförde och skiljes från landet Sundved genom ett 400 till 1500 alnar bredt sund. Hela ön är ifrån sydost till nordvest 3 till 4 mil; och från sydvest till nordost 3/4 till 1 1/4 mil; den innehåller 6 kvadratkilometer, 12 kyrkosocknar, som stå under en dansk biskop, jemte staden Sonderburg och köpingen Nordburg. På ön ligger en stad, 2 köpingar, 3 slott, 66 byar. För ett år sedan hade den 2300 innevånare. Ön har en fruktbar och angenäm jordmån. Mångfaldiga fruktträd finnes öfver allt på bondgårdarne. På ön äro sköna skogar med mycket villebråd, och synnerligen på östra sidan, är ej brist på fiske. Ön sönderfaller i två amter: Sonderburg och Nordburg. Till amtet Sonderburg hör fogderiet Sundved, med fyra kyrkosocknar, som blifvit bekanta genom det närvarande kriget.

Staden Sonderburg, en sjöstad af medelmåttig storlek, 550 hus och 3300 innevånare, ligger vid sundet, som skiljer Als och Sundved från hvarandra, på en höjd, öfver hvilken flera gator löpa i sned riktning mot hafvet, och har från 1730-årligen blifvit tillökad med sköna och nya hus. Staden har betydlig skeppsfart och drager mycken fördel deraf. Flera af innevånarne äro skeppare och sjömän och besitta till den del större fartyg, hvarmed de segla på Island, England, Frankrike och Norrige. Staden har en högst skön hamn, som är en af de bästa i riket, ty den är djup och bekväm, såväl som hela sundet emellan Als och Sundved, hvilket dels är djupt tillräckligt, dels på flera ställen försedt med landningsplatser, hvarföre ock stadens sjöfart och handel äro så betydliga. När staden och det vid densamma liggande slottet, tillhörigt hertigen

af Augustenborg, byggdes, har man ej någon historisk uppgift. Men att båda äro äldre än 500 år, kan man sluta deraf, att Konung Christopher I eröfrade dem 1253. Konung Erik från Pommern belägrade dem förgäfvat år 1409. Hertig Johan den Yngre bekom genom den delning, som verkställdes mellan honom och hans bröder, konung Fredrik II i Danmark år 1554, bland annat äfven staden, amtet och slottet Sonderburg, der han residerade. Sonderburger slottet blef ock residens för Johan Christian och hans son Christian Adolf, som med anledning af sina stora skulder år 1697 måste åt Fredrik III, såsom länsherre, afträda staden, amtet och slottet. År 1657 i September besatte Svenskarne Sonderburg och behöllo den en lång tid, tills de förjagades af kejsrerliga, brandenburgska, polska och danska hjälptrupper. Vid detta tillfälle plundrades staden af besagde hjälptrupper den 5 Dec. 1658. Konung Christian V gaf staden d. 15 Nov. 1698 en polisförordning. Egen stadsrätt har staden ej, utan rättar sig efter den juttändska lagen och polisordningen. Staden har blott en kyrka, Mariakyrkan kallad, som

ligger på en höjd på ena sidan af staden. Kyrkan har två predikanter, en tysk och en dansk; den tyske är kyrkoherde. Kyrkoherden tillsättes omedelbarligen af konungen, den andre väljes af församlingen. Bredvid kyrkan ligger St. Jürgens hospital, som förr var kloster och som 1565 af danska drottningen bestämdes till vård för de fattige. Öfver detta hospital hafva amtmanen, prosten och magistraten i Sonderburg uppsigt. Staden har en lärdomsskola. På slottet i Sonderburg satt den danska konungen Christian II fången i 18 år.

Amtet Sonderburg har utom staden och landskapet Sundewitt blott en enda församling, nämligen Kekenis, hvars kyrka heter Johanniskyrkan, som byggdes af hertig Johann den Yngre 1616. Halfön, på hvilken kyrkan ligger, heter ock Kekenis. I närheten af den smala landtungan Kehenisdrei, som sammanbinder halfön Kekenis med de öfriga delarne af Als, finner man ännu märken efter det gamla Rånbergs, som var omgäfvad af vatten och i forna tider förstörts. Om detta Rånbergs kan folket i grannskapet berätta många historier.

Köpingen Nordburg har ett gammalt slott, som år 1665 afbrändes, tillika med det der befintliga kapellet. Det är ett bland de äldsta här i landet, byggdes af Sven Grathe och var efter gammalt vis af naturen så väl som genom konsten, en god fästning, hvarföre det ofta belägrades och intogs. Danska konungen Erik Glipping satt här fången 1261. Den nuvarande byggnaden är väl ej den prydligaste, men har dock ett skönt utseende. Det ligger vid en fiskrik insjö i en retande nejd och har ett skönt kapell. År 1767 köptes det af hertigens af Glücksburg enka, Henriette Augusta. Vid slottet ligger den sköna köpingen Nordburg, som förr hette Köping. Den har utseendet af en stad, ligger ganska angenämt och bebygges årligen.

Köpingen Augustenburg, beläget i en behaglig nejd, har ett vackert slott, säte för hertig Christian, och 66 hus med 800 innevånare. Slottet byggdes i förra århundradet af hertig Ernst Günther. Här är ett hertigtligt kapell, der det predikas på tyska.